

12. Jenkins H. M. Educating students from Other Nations / H. M. Jenkins. San Francisco, 1983.– 214 p.
13. Kim Y. Y. Intercultural communication competence: A systems-theoretic view / Y. Y. Kim, W. Gudykunst, Y. Y. Kim // Readings on communicating with strangers. An approach to intercultural communication. New York: McGraw Hill, 1992. P. 371–381.
14. Kitsantas A. Studying abroad: The role of college students' goals on the development of cross-cultural skills and global understanding / A. Kitsantas, J. Meyers // College Student Journal. 2004 vol. 3. P. 441–452.
15. Klineberg O. At a foreign university: An International Study of Adaptation and Coping / O. Klineberg, W. F. Hull // Journal of Social Issues, 1979, vol. 18. P. 41–54.
16. Knight J. Updating the Definition of Internationalization / J. Knight // International Higher Education. – 2003, vol. 33. P. 3–39.
17. Leask B. Bridging the Gap: Internationalizing University Curricula / B. Leask // Journal of Studies in International Education. 2001, vol. 5 (2). P. 115–130.
18. Molefi A Handbook of International and Intercultural Communication / A. Molefi, W. B. Gudykunst. – Newbury Park, Calif.: Sage, 1989. 348 p.
19. Olson C. L. Global competency and intercultural sensitivity / C. L. Olson, K. R. Kroeger // Journal of Studies in International Education, 2001, vol. 5 (2). P. 116–137.
20. Ruben B. D. The study of crosscultural competence: Traditions and contemporary issues / B. D. Ruben // International Journal of Intercultural Relations. 1989, vol. 13. P. 229–240.
21. Solodka A. K. Crosscultural interaction in higher education / Solodka A. K. // Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen Die Ukraine aus globaler Sicht. Munchen 27-29 October. – Munchen–Berlin: Verlag Otto Sagner, 2010. S. 277–285.
22. Solodka A. K. Development of crosscultural training / A. K. Solodka // Science and education a new dimension. Pedagogy and psychology. 2013, vol. 3. P. 31–37.
23. Solodka A. K. Personality Characteristics as Predictors of Affective Availability to Interact across Cultures / A. K. Solodka // Arab World English journal. 2013, vol. 4. P. 213–219.
24. Solodka A. K. Formation the availability of pedagogical process participants to interact across cultures: model and methodic / A. K. Solodka // British journal of Science, Education and Culture. 2014, vol. 1 (5). London, 2014. P. 46–52.

УДК 378.147.88+811(07)

СВІТЛАНА АМЕЛІНА

svetlanaamelina@ukr.net

доктор педагогічних наук, професор,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ЛІНГВІСТИЧНИЙ СКЛАДНИК ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У НІМЕЧЧИНІ

Розглянуто змістові особливості лінгвістичного складника програм професійної підготовки перекладачів в університетах Німеччини у контексті застосування компетентнісного підходу до навчання майбутніх фахівців. Представлено змістове наповнення лінгвістичного складника бакалаврських перекладацьких програм. Вказано основні компетентності перекладача, пов'язані з лінгвістичною підготовкою, зокрема: використання мовних засобів робочих мов перекладача, здатність самостійно вирішувати наукову або практичну проблему з урахуванням фахової специфіки, знання термінологічних та лексикографічних матеріалів і методів роботи, знання новітнього інструментарію професійної діяльності. Акцентовано на компетентностях у сфері лексикології і термінології під кутом зору використання знань із цих дисциплін для здійснення перекладу. Наведено приклади визначення типів вправ, які є релевантними для навчання перекладачів, з урахуванням їх лінгвістичних особливостей.

Ключові слова: лінгвістичні особливості; компетентнісний підхід; програми; майбутній перекладач.

СВЕТЛАНА АМЕЛИНА

svetlanaamelina@ukr.net

доктор педагогических наук, профессор,

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОГРАММ ПОДГОТОВКИ ПЕРЕВОДЧИКОВ В ГЕРМАНИИ

Рассмотрены содержательные особенности лингвистического компонента программ профессиональной подготовки переводчиков в университетах Германии в контексте применения компетентностного подхода к обучению будущих специалистов. Представлено содержательное наполнение лингвистического компонента бакалаврских переводческих программ. Указаны основные компетентности переводчика, связанные с лингвистической подготовкой, в частности: использование языковых средств рабочих языков переводчика, способность самостоятельно решать научную или практическую проблему с учетом профессиональной специфики, знание терминологических и лексикографических материалов и методов работы, знание нового инструментария профессиональной деятельности. Акцентировано на компетентностях в сфере лексикологии и терминологии с точки зрения использования знаний по этим дисциплинам для осуществления перевода. Приведены примеры определения типов упражнений, которые являются релевантными для обучения переводчиков, с учетом их лингвистических особенностей.

Ключевые слова: лингвистические особенности, компетентностный подход, программы, будущий переводчик.

Svitlana Amelina

svetlanaamelina@ukr.net

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

LANGUAGE COMPONENT IN TRAINING PROGRAMS FOR TRANSLATORS IN GERMANY

The substantial features of the linguistic component of training programs for translators in German universities are considered in the context of the application of the competence approach to specialists training. The substantive content of the linguistic component of undergraduate translators programs is presented. The core competencies related to linguistic training are shown, in particular: the use of language translator's means of working languages, the ability to independently solving scientific or practical problems in view of the specifics of the professional knowledge of terminology and lexicographical materials and methods of work, knowledge of the new tools of professional activity. The attention to the competencies in the field of lexicography and terminology in terms of the use of knowledge in these disciplines in order to translate is paid. Focusing on interdisciplinary and intercultural communication of future translators and forming an idea of culture as text and culture as translation in the age of globalized communication are accented. It is shown that BA in Translation receives broad professional perspective, particularly to work in the fields of localization, cultural consulting, organization and management of multilingual projects in the field of science and business, both in national and international institutions. Examples of determining the types of exercises that are relevant for the training of translators, taking into account their linguistic features, are given.

Keywords: linguistic features, competence approach, programs, future translators.

Інтеграція України з європейським освітнім простором спонукає до переосмислення всіх аспектів навчання майбутніх фахівців різного профілю у вищих навчальних закладах (ВНЗ) з метою підвищення якості освіти, підготовки конкурентоспроможних випускників, формування особистості, орієнтованої на європейські цінності і водночас збереження національної самобутності. З іншого боку, на фоні інтегративних та глобалізаційних процесів особливої уваги заслуговує підготовка перекладачів, які покликані забезпечувати комунікативні потреби співпраці різномовних партнерів в економічній, науковій, освітній та інших сферах суспільної життєдіяльності.

Актуальність дослідження пов'язана з необхідністю адаптації професійної підготовки майбутніх перекладачів у вітчизняних ВНЗ до вимог європейського ринку праці. Тому питання пошуку шляхів вирішення цієї проблеми зумовлює вивчення досвіду європейських університетів щодо навчання зазначених фахівців.

Особливий інтерес становлять здобутки ВНЗ Німеччини, оскільки німецька система вищої освіти в цій країні, попри деякі недоліки (обмежувальні норми, подекуди тривалі терміни

навчання, необхідність свідоцтв підтвердження участі в семінарах тощо), визнана однією з найкращих у світі.

Зважаючи на те, що підготовка перекладачів у ВНЗ є комплексним і багатоаспектним процесом, сконцентруємось на розгляді лінгвістичного аспекту, адже саме наявність лінгвістичних знань і сформованість відповідних компетентностей є підґрунтям для ефективної професійної діяльності фахівців зазначеного профілю.

Мета статті – визначити структурні і змістові особливості лінгвістичного складника програм професійної підготовки перекладачів у німецьких університетах в контексті застосування компетентнісного підходу до навчання майбутніх фахівців.

Наукова новизна статті полягає в узагальненні відомостей про стан підготовки перекладачів в університетах Німеччини й окресленні перспектив застосування досвіду німецьких ВНЗ в освітньому процесі в Україні.

Німецькі дослідники, розглядаючи питання підготовки перекладачів, зосередили свою увагу переважно на визначенні компетентностей, які повинні бути сформовані упродовж процесу навчання в університетах (К. Норд [3], В. Орбан [4]), на залежності спрямування змісту навчальних програм перекладачів від можливостей працевлаштування (Д. Зіпманн [5]).

Так, Д. Зіпманн зазначає, що багато з тих студентів, хто вивчає переклад (в широкому сенсі – і бакалаври, і магістри, і навіть учителі-мовники), можуть після закінчення навчання професійно займатись будь-якою діяльністю, що спирається винятково на їхню перекладацьку і лінгвістичну компетентності. Дуже великий потенціальний спектр професійної діяльності, доступний для них – від перекладача зарубіжної літератури до технічного редактора і менеджера зі зв'язків з громадськістю – спонукає до такої змістової й методичної побудови заняття, щоб студенти могли набути умінь і навичок для успішного виконання вищезазначених функцій [5].

Вивчаючи зміст підготовки перекладачів в університетах Німеччини, варто насамперед зазначити, що вони вбачають свою місію в тому, щоб сформувані у своїх студентів професійно значущі, фахові і надфахові компетентності, які конкретизуються відповідно до спеціалізації. Так, в Гайдельберзькому університеті імені Рупрехта профіль компетентностей перекладачів містить:

- розвиток фахових компетентностей з науково-дослідницькою спрямованістю;
- розвиток міждисциплінарної діалогічної компетентності;
- розвиток практико-орієнтованої компетентності вирішення проблем;
- розвиток особистісних та соціальних компетентностей;
- стимулювання готовності до сприйняття соціальної відповідальності на основі набутих компетентностей [2].

При детальному розгляді сутності і змістового наповнення зазначених компетентностей з'ясовується, що три перші містять лінгвістичний складник.

Сформульовані положення щодо компетентностей перекладачів, покладені в основу програм їхньої підготовки в університетах, відображені й у теоретичних узагальненнях науковців. Так, В. Орбан виокремлює такі професійно значущі для перекладачів компетентності: мовна, перекладацька, мовознавча, перекладознавча, культурознавча, міжкультурна, фахові знання у сфері діяльності [4, с. 9].

Розглянемо місце лінгвістичного складника в сукупності компетентностей майбутніх перекладачів, на формування яких спрямована освітня діяльність німецьких університетів і які відображені у програмах підготовки зазначених фахівців.

Позиціонуючи перекладацьку компетентність як основну, розробники університетських програм підготовки перекладачів Німеччини вказують, що, опановуючи модулі, які містяться у програмах, випускники набувають базові знання про переклад і перекладознавство, їх взаємозв'язок зі спорідненими дисциплінами; поглиблених знань щодо теорій, релевантних для обраних мов; навички застосування лінгвістичних, текстологічних і культурологічних методів перекладознавства; здатності формулювати, аналізувати і представляти мовні, культурні та перекладознавчі питання на високому рівні. Вони здатні застосувати знання мови і культурних особливостей усіх трьох мов (А, В і С), а відповідно й робити на цій основі переклад як загальних, так і спеціалізованих текстів з урахуванням культурних особливостей і фахової термінології з їх попереднім аналізом.

Як бачимо, перекладацьку компетентність німецькі педагоги не тільки тісно пов'язують зі знанням мови, а й навіть тлумачать через лінгвістичні основи. В зв'язку з цим, до релевантних для перекладача елементів лінгвістичного складника програми підготовки належать набуття і розвиток таких знань і умінь:

- впевнене використання мовних засобів робочих мов перекладача;
- методологічні та теоретичні знання для цілеспрямованого вирішення типових проблем перекладу;
- здатність самостійно вирішувати наукову або практичну проблему з урахуванням фахової специфіки;
- знання культурних контекстів і особливостей, актуальних для перекладу;
- знання термінологічних та лексикографічних матеріалів і методів роботи;
- знання новітнього інструментарію професійної діяльності.

Прикладом того, наскільки значна увага приділяється у цьому контексті формуванню компетентності щодо спеціалізованого перекладу і культурно-наукової компетентності, може бути програма підготовки перекладачів в університеті Лейпцига. Обираючи в межах зазначеної програми спеціалізацію «Технічний переклад і технічні засоби передачі інформації» пріоритетною (75 %), студенти орієнтуються переважно на вивчення теоретичних питань в галузі фахових (зокрема, технічної) підмов, технічного перекладу та професійної комунікації. Крім того, вони поглиблюють і закріплюють компетентності у сфері лексикології і термінології під кутом зору використання знань із цих дисциплін для здійснення перекладу. В центрі уваги перебувають також ключові концепції лексикографії та термінології. Варто відзначити, що тематика вправ для термінологічної роботи і технічного перекладу пов'язана з профілем окремих відділів Інституту письмового та усного перекладу.

Якщо ж студенти обирають спеціалізацію «Переклад і порівняльна культурологія» пріоритетною галуззю (75 %), то їхня підготовка концентрується переважно на вивченні теоретичних і методичних питань в галузі загального перекладу і перекладу з урахуванням культурних особливостей і міжкультурної комунікації. При цьому додатково розглядаються питання, пов'язані з перекладом, відповідною орієнтацією щодо обраних мовних і культурних спільнот. Студенти навчаються розумінню культурних моделей ідентичності і відмінності, які є результатом зіткнення мов і культур.

Опанувавши запропоновані лінгвокультурні знання, випускники здатні здійснювати на високому науковому рівні усні презентації як для другої (В-мови), так і для третьої (С-мови) іноземної мови, а також оформляти їх у письмовій формі. Вони також можуть опрацьовувати відповідні специфічні мовні феномени з точки зору перекладознавства, щоб продукувати високоякісні переклади у відповідних мовних комбінаціях і створювати тексти з урахуванням культурних особливостей.

Загострюючи увагу майбутніх перекладачів на міждисциплінарності й міжкультурній комунікації, у них формують уявлення про культуру як текст і культуру як переклад в епоху глобалізованої комунікації. Завершивши навчання за магістерською програмою, фахівці з перекладу здатні аналізувати специфіку відповідних мовних і культурних спільнот, а також розвивати на цій основі навички, що обов'язково необхідні для культуровідповідної діяльності перекладача.

Лінгвістичні питання і культурологічні дослідження розглядаються на основі мовно-діяльнісної спрямованості та інтегруються в контексті повсякденної роботи перекладачів. Грунтуючись на сформованих на високому рівні умінь і навичках використання знань рідної та іноземної мови залежно від ситуації, студенти вдосконалюють свою риторичну й перекладацьку компетентність. Зміст магістерської програми сприяє подальшій успішній професійній діяльності перекладача як мовного і культурного посередника. Професійна науково-дослідницька компетентність формується з точки зору паралельних текстів, лінгвістичних конвенцій тощо.

Д. Зіпманн пропонує узагальнення щодо типології вправ, які є релевантними для навчання перекладачів, акцентуючи при цьому увагу саме на їх лінгвістичних особливостях. До них віднесено, зокрема, такі:

- вправи для розвитку усвідомлення перекладацьких проблем (наприклад, протиставлення описового та інтерпретативного вживання мовних засобів, постійної і змінної

функцій, орієнтація на адресата / цільову аудиторію, типи текстів і їх різновиди, замовлення на переклад);

- вправи для читання з розумінням тексту та його аналізу (наприклад, вправи на ревербалізацію або перефразування);

- вправи, пов'язані з контрастивними аспектами (наприклад, порівняння паралельних текстів з точки зору типу тексту, лексики, синтаксису або системи часових форм, вправи з «хибними друзями перекладача» тощо);

- вправи на аналіз помилок або перегляд тексту (наприклад, аналіз помилкових перекладів (переважно рідною мовою), порівняння власного та професійного перекладу);

- вправи для використання ресурсів і методів дослідження (також збір і зберігання термінології);

- вправи для оформлення тексту;

- «перекладацькі симуляції» з використанням різних типів текстів;

- вправи на лексику (наприклад, вправи на переклад термінології, шаблонів, ідіом, алюзій; вправи для реєстрації; вправи для вивчення, закріплення і розширення словникового запасу рідної та іноземної мов);

- граматичні вправи (залежно від рівня студентів завдання як з традиційної, так і/або прагматичної граматики);

- вправи для розвитку писемних навичок іноземною і рідною мовами або співвідношення між письмом і перекладом.

Тривалість навчання майбутніх перекладачів у німецьких університетах різна – від чотирьох, як в Гайдельберзькому університеті імені Рупрехта Карлса, до шести семестрів, зокрема, в університеті Майнца імені Йоганна Гутенберга. Відповідно різною є кількість модулів програм підготовки перекладачів. Так, у Гайдельберзькому університеті програмою передбачено вивчення 4 модулів. Під час засвоєння матеріалу модулів студенти набувають знань і навичок у відповідних фахових сферах трьох мов, що позначаються як мови А, В і С (базова мова, перша і друга іноземні мови). Обидві іноземні мови (В і С) мають бути засвоєні ними на рівні С2 відповідно до «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти» [1].

Таким чином, студенти опановують дуже великий обсяг знань у галузі лінгвістики, культури і перекладу та набувають здатності до самостійної наукової роботи. Крім того, у них є можливість сформувати додаткові компетентності з багатомовного термінознавства, засвоїти прийоми і методи спеціалізованого перекладу, а також науково обгрунтованої культурної компетентності і завдяки цьому досягнути високого рівня компетентності з мовного посередництва.

Зауважимо, що, отримавши ступінь бакалавра з мов, випускник німецького університету може продовжити навчання для отримання магістерського ступеня або ж розпочати професійну діяльність на таких посадах: дослідник (в інститутах і університетах); видавець книг і журналів; логопед; розробник програмного забезпечення; службовець у лінгвістичних архівах; викладач мови в галузі освіти дорослих та в школах; консультант з корпоративної комунікації, зв'язків з громадськістю та реклами; перекладач (усний і письмовий переклад), зокрема перекладач-фрілансер.

Незважаючи на такий широкий перелік посад для бакалавра з мов, бакалавр з перекладу отримує більш широкі професійні перспективи, зокрема, можливість працювати в галузях локалізації, культурного консалтингу, а також організації й управління багатомовними проектами в сфері науки, бізнесу в національних і міжнародних установах. Отримання ступеня бакалавра з перекладу не тільки надає можливість здійснювати перекладацьку діяльність, а й створює науково-методичні передумови для набуття ступеня магістра з перекладу (письмовий і усний переклад) та для інших видів діяльності в контексті міжкультурної комунікації (зокрема, таких, як комп'ютерна лінгвістика, документація, редагування, лексикографія, аналіз засобів масової інформації, технічна документація, термінологія, туризм).

Це не означає, що бакалаврська програма є більш практично орієнтованою, а магістерська – більш теоретичною. Навчання відбувається від загального до конкретного. Зважаючи на те, що більшість перекладачів виконує фахові переклади, а це вимагає додаткових навичок, вони набуваються, як правило, під час навчання за магістерською програмою з перекладу із спеціалізацією «Технічний переклад».

Однак в німецьких університетах враховують, що навчання перекладачів в принципі може мати загальний характер, адже їхня професійна діяльність і зміст роботи настільки різноманітні, що неможливо підготувати випускників до виконання замовлень у конкретних спеціальних галузях (наприклад, патентних перекладачів або перекладачів для фармацевтичної промисловості). Проте, щоб уникнути так званого «шоку практики», студентам пропонуються конкретні приклади.

Аналіз напрацьованих вітчизняних і зарубіжних науковців та розгляд програм і планів навчання перекладачів в університетах Німеччини дозволяють зробити висновки, що сутність лінгвістичного складника професійної підготовки перекладачів у цих ВНЗ зумовлена компетентнісним підходом до навчання зазначених фахівців. Його змістове наповнення визначається компетентностями, які формуються у майбутніх перекладачів, а саме: перекладацька, мовна, міжкультурна дослідницька, особистісна. При цьому бакалаврські і магістерські програми у німецьких університетах побудовані за принципом наскрізності.

Перспективи використання отриманих результатів дослідження можуть бути пов'язані з модифікацією навчальних планів майбутніх перекладачів в українських ВНЗ, а також розробкою галузевих стандартів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання; наук. ред. укр. видання С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Master of Arts in Übersetzungswissenschaft. Modulhandbuch. Dezember 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.uni-heidelberg.de/md/sued/imstudium/modulhandbuch_ma_uebersetzungswissenschaft_version_2_2014_12.pdf.
3. Nord C. Fertigkeit Übersetzen. Ein Kurs zum Übersetzen lehren und lernen. – BDÜ Fachverlag, 2010. – 246 S.
4. Orban W. Innovative Bewertungsmethoden in einem PBL-basierten Lehr- und Lernkontext – das Übersetzungsprojekt als exemplarischer Fall in: Translation in Transition. – Trier: Wissenschaftlicher Verlag Trier. – 2010. – № 3. – 27 S.
5. Siepmann D. Übersetzungsunterricht zwischen Wunschvorstellung und Wirklichkeit: Theoretische Überlegungen, empirische Befunde und Anregungen für die Praxis in: Fremdsprachen und Hochschule. – 1997. – № 51. – 32 S.

REFERENCES

1. Zahal'noyevropeys'ki rekomendatsiyi z movnoyi osvity: vyvchennya, vykladannya, otsinyuvannya [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment] / Naukovyy redaktor ukrayins'koho vydannya S. Y. Nikolayeva. K.: Lenvit, 2003. 273 s.
2. Master of Arts in Übersetzungswissenschaft. Modulhandbuch. Dezember 2014. [Electronic resource]. – Access mode: https://www.uni-heidelberg.de/md/sued/imstudium/modulhandbuch_ma_uebersetzungswissenschaft_version_2_2014_12.pdf.
3. Nord C. Fertigkeit Übersetzen. Ein Kurs zum Übersetzen lehren und –lernen. – BDÜ Fachverlag, 2010. 246 S.
4. Orban W. Innovative Bewertungsmethoden in einem PBL-basierten Lehr- und Lernkontext – das Übersetzungsprojekt als exemplarischer Fall in: Translation in Transition. – Trier: Wissenschaftlicher Verlag Trier. 2010, № 3. 27 S.
5. Siepmann D. Übersetzungsunterricht zwischen Wunschvorstellung und Wirklichkeit: Theoretische Überlegungen, empirische Befunde und Anregungen für die Praxis in: Fremdsprachen und Hochschule. – 1997, № 51. 32 S.

УДК 373.51 (430)

ЛЮБОВ КОВАЛЬЧУК

luba1980@ukr.net

кандидат педагогічних наук, доцент,

Тернопільський національний економічний університет